

Fondy s písemnostmi k církevnímu nemovitému majetku uložené ve 3. a 4. oddělení Národního archivu

/ Pavel Dufek – Michaela Kubišová – Monika Sedláková
– Justina Vaněčková /

Stať pojednává o archivních souborech vzniklých činností státních orgánů a institucí, které spravují 3. a 4. oddělení Národního archivu, obsahující údaje o vlastnictví nemovitostí i movitostí církví a náboženských společností, jež jsou vhodné pro šetření žádostí předložených Národnímu archivu podle zákona o vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi z 5. prosince 2012 č. 428/2012 Sb. Jde především o nemovitý majetek součástí, uskupení a institucí hlásících se ke katolické církvi, a to proto, že tato církev měla v českých zemích jak největší počet věřících, tak i největší objem nemovitého majetku. Na nemovitý majetek jiných církevních uskupení a náboženských společností bude průběžně upozorněno.

Podle § 9 zákona č. 428/2012 Sb. jsou církve a náboženské společnosti, které žádají o vydání zemědělského nemovitého majetku, oprávněny osobu povinnou k jeho vydání vyzvat k jeho vydání ve lhůtě jednoho roku počítané od nabytí platnosti zákona, tj. 1. ledna 2013. Zároveň musejí oprávněné osoby doložit, že osoba povinná k jeho vydání ji nabyla na základě skutečností uvedených v § 5 zákona č. 428/2012, tedy v podstatě důsledku nějaké majetkové krivdy či nátlaku, nebo případně, že věc, o jejíž vydání je žádáno, naplňuje některou skutečnost uvedenou v § 7 zákona č. 428/2012, tedy sloužila např. duchovní službě nebo funkčně souvisela s věcí vydávanou podle § 5 zákona č. 428/2012. Z tohoto důvodu je jisté, že hlavní a největší nápor žádostí o dohledávání písemností ve fondech Národního archivu nastane v roce 2013, přičemž lze předpokládat, že v následujících letech se bude Národní archiv nucen zabírat žádostmi soudů, popř. církevních a státních institucí, které však budou s velkou pravděpodobností z věcné podstaty mít úzké spojení s žádostmi Národním archivem již vyřízenými, protože se bude jednat jen o opětné předkládání již jednou předložených písemností nebo nanejvýše o rozšiřování a doplňování již vyřízených žádostí.

Z hlediska obecného, které však v případech soudních sporů může vyústit ve zcela konkrétní požadavek, je nutno předeslat, že církevní instituce, ať už se hlásily ke katolické církvi, nebo nikoli, a instituce náboženských společností, tedy arcibiskupství, biskupství, kapituly, farnosti, řády, kláštery, jáhenství, rabináty atd. byly nejpozději od první třetiny 19. století brány státními a zemskými institucemi za vlastníky nemovitého majetku, protože jim byl jako vlastníkům zapsán v deskách zemských a pozemkových knihách. Ani po vzniku Československé republiky v roce 1918 nebyla schopnost církevních institucí a institucí náboženských společností vlastnit na jejím území nějaký majetek v zásadě zpochybněna.

Je proto možno prohlásit, že písemnosti, které jsou uloženy ve 3. oddělení Národního archivu a použitelné pro účely vymezené v zákoně č. 428/2012 Sb., z věcného hlediska vypovídají:

- A. o schopnosti církevních institucí a institucí náboženských společností vlastnit k rozhodnému datu 25. února 1948 nemovitosti;
- B. o vlastnictví nemovitostí, často i přesně určitelných, církevními institucemi nebo institucemi náboženských společností v období před 25. únorem 1948, popř. o jejich vlastnictví církevními institucemi nebo institucemi náboženských společností v následujícím období;
- C. o vlastnictví přesně určitelných nemovitostí církevními institucemi nebo institucemi náboženských společností v období po roce 1918, resp. po přerušení 1. pozemkové reformy v roce ve 30. letech, pokud se jedná o nemovitosti, které podle zákona o zabránění velkého majetku pozemkového z 16. dubna 1919 č. 215/1919 Sb. z. a n. procházely pozemkovou reformou.

Velký počet písemností fondů spravovaných 3. a 4. oddělením Národního archivu vypovídá ovšem jak o právní schopnosti církevních institucí a institucí náboženských společností vlastnit majetek, tak přímo o jeho vlastnictví, a to proto, že vypovídá-li nějaká písemnost o vlastnictví určité nemovitosti nějakou církevní institucí nebo institucí náboženské společnosti, vypovídá i o její právní schopnosti ji vlastnit. Naproti tomu písemnosti vypovídající o právní neschopnosti nějaké církevní instituce nebo instituce náboženské společnosti vlastnit nemovitosti nevypovídají často o určitých nemovitostech, ale jen o uvedené neschopnosti nemovitosti vlastnit. V této souvislosti je vzhledem událostem, které na území českých zemí proběhly, nutné vždy věnovat zvýšenou pozornost zjištění původce oné písemnosti vypovídající o právní neschopnosti nějaké církevní instituce nebo instituce náboženské

společnosti vlastnit nemovitosti a druhu oné písemnosti. Institucí, které byly vybaveny kompetencemi rozhodnout s konečnou platností o neschopnosti církevní instituce nebo instituce náboženské společnosti vlastnit nějaký majetek, totiž mnoho není, přičemž se v zásadě jedná buď o soudy vyšší instance či ústřední státní úřady (ministerstva vnitra a zemědělství).

Z hlediska dělení podle původců a druhů písemností, které jsou použitelné pro účely vymezené v zákoně č. 428/2012 Sb. a uložené v Národním archivu, nelze než konstatovat, že příslušné písemnosti jsou mnoha různých podob. Při použití sekundárního hlediska hodnověrnosti pro příslušné povinné osoby a popř. soudy je možno rozdělit tyto písemnosti do následujících skupin:

1. usnesení soudů týkající se zaknihování vlastnických práv k nemovitostem nebo jejich zrušení, omezení, obnovení či stanovení podmínek s nimi spojenými;
2. rozhodnutí Státního pozemkového úřadu a jeho nástupce – IX. odboru Ministerstva zemědělství o propuštění či vyloučení ze záboru podle §§ 11, 3a zákona č. 215/1919 (uváděn v nich též jako záborový zákon – z.z.) nebo o ponechání podle § 20 zákona ze 30. ledna 1920 č. 81 /1920 Sb. z. a n. (uváděn v nich též jako zákon přídělový – př.z.) či o setrvání v záboru podle §§ 19, 20 a 21 zákona č. 81/1920 a § 2 zákona č. 215/1919;
3. úřední rozhodnutí ústředních zemských či státních úřadů o zavedení národní správy nebo jejím zrušení v období po 25. únoru 1948;
4. protokoly o převzetí určitých nemovitostí do státního vlastnictví nebo státní správy v období po 25. únoru 1948 nebo o jejich ponechání ve vlastnictví církevních institucí nebo institucí náboženských společností po 25. únoru 1948;
5. usnesení vlády (po roce 1968 vlád) z období po 25. únoru 1948 týkající se majetku církevních institucí a institucí církevních společností;
6. sdělení orgánů církevních institucí nebo institucí náboženských společností o námitkách proti zavedení národní správy v období po 25. únoru 1948;
7. sdělení nebo záznamy ústředních orgánů státní správy a hospodaření a jejich odnoží vniklé po 25. únoru 1948 o využívání nemovitostí či nakládání s nemovitostmi, které původně náležely církevním institucím nebo institucím náboženských společností, pokud je tato skutečnost v nich přímo uvedena;
8. písemnosti používané Státním pozemkovým úřadem a jeho nástupcem – IX. odborem Ministerstva zemědělství při provádění 1. pozemkové reformy na nemovitostech náležejících vlastnický církevním institucím

nebo institucím náboženských společností, pokud je tato skutečnost v nich přímo uvedena;

9. sdělení církevních institucí nebo institucí náboženských společností o svém majetku ústředním státním orgánům pro účely daňové nebo pro účely revize pozemkové reformy podle zákona z 11. července 1947 o revizi pozemkové reformy č. 142/1947 Sb. z. a n. v období před 25. únorem 1948 nebo po něm.

Popis fondů a jejich obsahu

Písemnosti o schopnosti církevních institucí a institucí náboženských společností vlastnit majetek

Ohledně schopnosti církevních institucí a institucí náboženských společností vlastnit nemovitý majetek rozhodoval čistě teoreticky na území Československa s konečnou platností Nejvyšší soud, avšak ve skutečnosti připadlo toto rozhodování Nejvyššímu správnímu soudu. K soudnímu přezkoumání schopnosti církevní instituce nebo instituce náboženské společnosti vlastnit nějaký majetek by totiž došlo zřejmě na základě vydání nějakého správního aktu a podle § 105 Ústavy z roku 1920 „rozhodnutí správních úřadů“¹ přezkoumával v rozhodujícím období (tj. přinejmenším do přijetí Ústavy 9. května, v roce 1948) právě Nejvyšší správní soud. Jak již bylo uvedeno výše, nebyla schopnost církevních institucí nebo institucí náboženských společností vlastnit v Československu majetek obecně nijak zpochybněna. Pro zjištění, zda byla církevní instituce nebo instituce náboženské společnosti s to vlastnit na jeho území nějaký pozemkový majetek (případně nějaký majetek vůbec), lze za písemnost s největším dosahem považovat usnesení Nejvyššího správního soudu ze 17. dubna roku 1924 č. 6486 (Boh. 3502/1924, tj. Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních, pořádaná JUDr. Jos. V. Bohuslavem, 6. ročník, obsahující nálezy z roku 1924, č. 3047–4288, vydána v Praze v roce 1925), v němž stojí: „Zák. ze 7. května 1874 č. 50, ř.[-íšského] z [-ákoníku], jehož vlastním obsahem a účelem jest právě úprava poměru moci státní k církvi katolické, ustanovuje v § 38, že »jmění církevní požívá té ochrany státní, které požívají nadace obecně užitečné«... Předpisy, o nichž prvé byla

1 Hledíková, Zdeňka – Janák, Jan – Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost, II. vydání. Praha 2007, s. 341.

řeč, neobsahují nic, co by poukazovalo k tomu, že platné právo pohlíží na jmění církevní jinak než jako na předmět jisté péče a dozoru orgánů státních....nelze než míti za to, že platný právní řád jmění církevnímu právní povahu fondu veřejného nepřiznává.“ Ve fondech knihovny Národního archivu je uvedena sbírka zachována, avšak tato usnesení ve fyzické podobě se prozatím nepodařilo nalézt ani ve fondu Nejvyšší správní soud, Praha ani ve fondu Státní pozemkový úřad – spisy všeobecné, Praha, ani ve fondu Státní pozemkový úřad – Vlastnické soubory majitelů velkostatků, Praha. Schopnost církevních institucí vlastnit majetek (nemovitý i movitý) na území současné České republiky byla v období 1918 až 1948 podle dosavadního stavu poznání zpochybňována a zkoumána zcela zásadně jen v případě jediné církevní instituce, a to v případě **Německého řádu** (něm. *Orden der Brüder vom Deutschen Haus Sankt Mariens in Jerusalem*, lat. *Ordo fratrum domus Sanctae Mariae Teutonicorum Ierosolimitanorum*). Nejprve k tomu došlo na počátku 20. let, avšak ani po několika letech se nedobrala komise složená z právních expertů závěru, který by umožnil prohlásit Německý řád za neschopný vlastnit na území tehdejší ČSR nemovitosti, a proto proběhla i na nemovitostech tohoto řádu 1. pozemková reforma. Písemnosti o této záležitosti se nacházejí ve fondech Ministerstvo školství I, Praha (ka 3870) a Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností, Praha (ka 463); Státní pozemkový úřad – Vlastnické soubory majitelů velkostatků (ka 6330, sign. IB, ID) a Presidium ministerské rady, Praha. Majetek řádu na zabraném československém území byl konfiskován nařízením říšského komisaře v Liberci ze 27. února 1939 a posléze přešel do správy „říšsko-německých státních lesů.“² Po 2. světové válce byla schopnost uvedeného řádu vlastnit nemovitosti na území Československa znovu zpochybňována. Prozatím však nebyla nalezena písemnost, z níž by plynulo, že v této věci bylo před rozhodujícím datem 25. února 1948 vydáno právoplatné a konečné soudní rozhodnutí. Ve fondu Ministerstvo školství I, v kartonech 797 a 3870 jsou uloženy písemnosti pocházející z činnosti příslušných zemských národních výborů a jejich expozitur, okresních národních výborů a nově (1949) zřízených krajských národních výborů, z nichž plyne, že k 28. únoru 1946 tento řád zrušen ještě nebyl, že od 19. září 1945

2 Národní archiv, f. Ministerstvo školství, Praha, sign. 47II, spis MŠNO č. 81.177/1939, ka 3870 a dále viz Novotný, Gustav: Konfiskace a uvalování vnucených správ na pozemkový majetek velkostatků v českých zemích v době nesvobody 1938–1945. Iin: České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války, Studie slováckého muzea Uherské Hradiště 1/1996. Uherské Hradiště 1996, s. 55.

používal název Řád Panny Marie Jerusálémské a že mu tehdy měly náležet nějaké majetky. V tomtéž fondu jsou uloženy v kartonech č. 796 až 798 písemnosti s údaji o vlastnictví majetku různými institucemi hlásícími se ke katolické církvi (např. Arcibiskupství vratislavské, Arcibiskupství olomoucké, Milosrdné sestry sv. Vincence z Pauly) po roce 1945 o jejich převodech mezi nimi navzájem a mezi nimi a státem v letech 1946 až 1950, což vlastně dokládá jejich schopnost majetek vlastnit. Ohledně schopnosti ostatních církevních institucí a institucí náboženských společností vlastnit na území Československa nemovitý i movitý majetek vypovídají však výstižněji poněkud paradoxně stížnosti mnoha těchto institucí (např. Metropolitní kapituly u sv. Víta, Arcibiskupství pražského apod.) proti zavádění národní správy na jejich velkostatky po 25. únoru 1948 podle § 15 dekretu presidenta republiky č. 5/1945 Sb. z. a n. a na následné uplatňování zákona č. 142/1947 Sb. z. a n. a zákona z 21. března 1948 o nové pozemkové reformě č. 46/1948 Sb. z. a n. na jimi vlastněné velkostatky, tedy na průběh a výsledky revize pozemkové reformy, resp. na novou pozemkovou reformu, které jsou spolu s rozhodnutími v těchto věcech uložené ve fondu Nejvyšší správní soud, Praha.

Písemnosti o vlastnictví konkrétních nemovitostí církevními institucemi a institucemi náboženských společností

Vlastnictví konkrétních nemovitostí nacházejících se nyní na území České republiky církevními institucemi a institucemi náboženských společností se týkají písemnosti uložené v Národním archivu ve značném počtu fondů. Pro přehlednost jsou uvedeny v následující tabulce:

Fondy obsahující písemnosti o vlastnictví majetku církevními institucemi a institucemi náboženských společností	
spravované 3. oddělením NA	spravované 4. oddělením NA
Státní pozemkový úřad – Spisy všeobecné, Praha	Státní úřad pro věci církevní
Ministerstvo zemědělství I–IX. odbor, Praha	Ministerstvo školství a kultury – církevní odbor
Státní pozemkový úřad – Vlastnické soubory majitelů velkostatků, Praha	Ministerstvo školství a kultury – ostatní odbory

Ústřední ředitelství státních lesů a statků, Praha	Ministerstvo kultury ČSR/ČR – Sekretariát pro věci církevní
Náboženská matice (součást fondu Zemský úřad Praha)	Ministerstvo zdravotnictví
Náboženská matice (dodatky)	Úřad předsednictva vlády
Správa zůstatkové podstaty země České	Fond národní obnovy
Zemský úřad Praha – zemědělsko-lesnické oddělení	Ministerstvo průmyslu
Zemský úřad Praha – církevní a nadační oddělení	Ministerstvo vnitřního obchodu
Zemský úřad Praha – dodatky	Ministerstvo financí – vládní zmocněnec
Zemský úřad Praha – ZNV – referáty: dopravní, průmyslový, pro pozem- kovou reformu, pro vnitřní osídlení a správu nepřátelského majetku, smíše- ná komise pro zjišťování a oceňování válečných škod	Československé závody dřevozpracujících, Generální ředitelství, n.p., Praha
Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu, Praha	Ministerstvo zemědělství – VI., VII., IX. odbor
Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě a jeho dodatky včetně odd. I-3e, dále nezpracovaná část (býv. fond Studijního ústavu MV č. 114)	Ministerstvo zemědělství – JZD
Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu (býv. fond Studijního ústavu MV č. 110), Praha;	Ministerstvo zemědělství – Hlavní správa státních statků
Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, Praha (býv. fond Studijního ústavu MV č. 109)	Československé státní statky, n.p., Praha Ministerstvo státních statků 1953–1956 a Ministerstvo lesů a dřevařského průmyslu
Sippenamt für Böhmen und Mähren (dříve Rodopisný úřad), Praha	Ministerstvo potravinářského průmyslu a Ministerstvo výživy
Ministerstvo školství, Praha	Ministerstvo zemědělství – restituční dodatky
Ministerstvo zemědělství I, signatury A – Z, Praha	
Ředitelství státních lesů a statků Praha	

Níže je pojednáno o jednotlivých fondech a druzích písemností, které se v nich nacházejí, v případech hodných zvláštního zřetele pak i o písemnostech vážícím se k jednotlivým případům.

Státní pozemkový úřad – Spisy všeobecné, Praha; Ministerstvo zemědělství I.–IX. odbor, Praha. V těchto fondech se nacházejí písemnosti pojednávající o obecných záležitostech průběhu 1. pozemkové reformy, písemnosti o záležitostech, které, ač řešeny jako jednotlivý případ, měly nebo mohly mít obecný dopad, a písemnosti o jednotlivých případech, kterým se pro jejich důležitost muselo věnovat vedení Státního pozemkového úřadu nebo IX. odboru Ministerstva zemědělství (od roku 1935 institucionální a kompetenční nástupce Státního pozemkového úřadu). Pro získání přehledu o objemu pozemkového majetku církevních institucí a institucí náboženských společností je zřejmě nejpřínosnější lístkovnice velkostatkových výkazů (v kartonech č. 168 až 176) uložená ve fondu Ministerstvo zemědělství I. – IX. odbor, Praha, která je seřazena podle příjmení/názvů majitelů vlastnických souborů. Z velkostatkových výkazů vypracovaných pro potřeby okupační moci lze totiž vypočítat úbytek výměr nemovitostí jednotlivých velkostatků během 1. pozemkové reformy, tedy přibližnou výměru jejich majetku v druhé polovině 30. let. Dále jsou v tomto fondu (v kartonu č. 42) uložené soupisy objektů chráněných stanovenými podmínkami SPÚ, které se nacházejí na původně zabrané půdě. Velkou důležitost mohou mít při řešení jednotlivých případů zápisy z gremiálních porad vedení Státního pozemkového úřadu a IX. odboru Ministerstva zemědělství a podkladové materiály pro ně, bohužel však jsou pro období 20. let zachovány jen velmi mezerovitě, pro období 30 let je naštěstí zachována jejich valná část.

Státní pozemkový úřad – Vlastnické soubory majitelů velkostatků, Praha a Státní pozemkový úřad – dodatky (neuspoř.), Praha. Ve fondu Státní pozemkový úřad – Vlastnické soubory majitelů velkostatků, Praha se týkají písemností o průběhu pozemkové reformy na velkostatech náležejících k 28. říjnu 1918 církevním institucím a institucím náboženských společností kartony č. 5900 až 6361 a kartony č. 6364 a 6365.

Z hlediska užití pro potřeby žádostí o šetření podle zákona č. 428/2012 Sb. jsou v tomto fondu nejdůležitějšími usnesení příslušných soudů o zaknihování vlastnických práv k nemovitostem nebo jejich omezení, obnovení či o stanovení podmínek s nimi spojenými a rozhodnutí Státního pozemkového

úřadu a jeho nástupce IX. odboru Ministerstva zemědělství, která byla podkladem pro ona soudní usnesení. Dále jsou využitelné:

- *Archy pozemnostní z let 1919 až 1920/21*, tedy soupisy pozemků, na něž byl uvalen zábor, z nichž je možno zjistit výměru jednotlivých velkostatků na začátku 1. pozemkové reformy a parcelní čísla a výměru jejich nemovitostí, přičemž správnost údajů v těchto arších byla ověřována příslušnými berními úřady.
- *Písemnosti o vynětí nemovitostí ze záboru* dle § 3 písm. a) zákona č. 215/1919, podle něž mohl vlastník požádat o vynětí toho nemovitého majetku ze záboru, který nesloužil hospodaření na půdě a byl právně samostatný. Takto mohl být ze záboru vyňat činžovní dům, mlýn, pivovar atp. Písemnostmi jsou tudíž především žádosti vlastníků, rozhodnutí SPÚ a usnesení příslušných soudů ve věci. Z hlediska obecného dosahu, i co se týče přímo jednotlivých nemovitostí, je nejobsažnějším soubor písemností ze sporu Kláštera premonstrátů v Teple se Státním pozemkovým úřadem o povahu, resp. zábor nemovitého majetku v Mariánských Lázních.
- *Písemnosti o propuštění nemovitostí ze záboru pro účely tzv. zkráceného řízení přidělového*, při němž vlastník velkostatku, vyžádav si svolení SPÚ podle § 7 zákona č. 215/1919, prodával nemovitosti přímo jednotlivým zájemcům. Jsou to především trhové smlouvy, žádosti zcizitelů a nabyvatelů, vyjádření SPÚ a usnesení soudů, přičemž tyto písemnosti obsahují údaje o výměře a parcelních číslech nemovitostí, které byly církevní institucí či institucí náboženské společnosti zcizovány;
- *Písemnosti o zestátnění nemovitostí pro účely přidělu*, což jsou především písemnosti určující výměru těchto nemovitostí a uvádějící jejich parcelní čísla, jejich přejímací a přidělové ceny, mnohdy včetně podkladových materiálů pro stanovení těchto cen, písemnosti o stanovení postupu při vyplácení přejímací ceny, případně stížnosti a žaloby na postup SPÚ. Z hlediska právního dopadu jsou nejdůležitějšími z nich rozhodnutí SPÚ a usnesení příslušných soudů;
- *Písemnosti o propuštění ze záboru* podle § 11 zákona č. 215/1919 a o ponechání podle § 20 zákona č. 108/1920. V této záležitosti byla vydávána rozhodnutí SPÚ, která obsahují údaje o parcelních číslech nemovitostí a hektarové výměře nemovitostí, kterých se tato rozhodnutí dotýkají. Je z nich tudíž možno zjistit, které nemovitosti vlastnila církevní uskupení a instituce hlásící se ke katolické církvi

– arcibiskupství, biskupství, kapituly, farnosti, řády, kláštery a kostely atp. v době, kdy byla 1. pozemková reforma přerušena, resp. ukončena. Podle § 20 zákona č. 108/1920 Sb. z. a n. totiž mohl Státní pozemkový úřad ponechat vlastníku velkostatku i větší množství půdy, pokud se vlastník zavázal dodržovat podmínky stanovené tímto úřadem. Obvyklými podmínkami bývala povinnost používat výnosy z takto ponechaného nemovitého majetku na udržování kulturních a přírodních pozoruhodností a krás – zámků, kostelů, klášterů, kaplí, parků apod. a dále povinnost strpět zřizování a udržování turistických značek, povinnost povolit vstup veřejnosti do lesů a podle schváleného návštěvního řádu i do soukromých (zámeckých) parků, podmínkou bývaly i povinnost stát členem vodního či melioračního družstva, přijetí věcného břemene umožnit přístup přes pozemek v době orby či žní vlastníkům sousedních pozemků na jejich pozemek, souhlas s odebíráním stanoveného množství vody nebo ledu z rybníka apod. V mnoha případech jsou v tomto fondu zachována usnesení soudů o zaknihování těchto podmínek spojených s vlastnictvím jednotlivých pozemků v příslušných pozemkových knihách, popř. deskách zemských, přičemž je v nich explicitně uvedeno, kdo ony pozemky v době vydání usnesení vlastnil.

- *Písemnosti o nemovitostech nadále nacházejících se v záboru.* Menší či větší část zabraného nemovitého majetku totiž zůstávala nezřídka nadále v záboru i po propuštění jiných částí nemovitého majetku ze záboru, aniž by se tím ovšem měnilo jeho vlastnictví. O velkostatku Nový Rychnov, který vlastnilo Pražské arcibiskupství, se například v časopise Zprávy Státního pozemkového úřadu, (ročník II, prosinec 1929, řada A, č. 28–29, s. 588, uvádí: „*Vlastníku propuštěna ze záb. [-oru] dle § 20 z. [-ákona] př. [-ídelového] vým. [-ěra] 43,- ha z. [-emědělské] p. [-ůdy], 1 130 - ha v. [-eškeré] p. [-ůdy]. V záboru nadále zůstává 6,- ha z. [-emědělské] p. [-ůdy], 54,- ha [-eškeré] p. [-ůdy].“* O nemovitostech, na nichž nadále trval zábor, pak bývaly v průběhu první poloviny 30. let sjednávány mezi Státním pozemkovým úřadem a jejich vlastníky tzv. generální dohody, v nichž se SPÚ (od poloviny 30. let pak jeho nástupce – IX. Odbor Ministerstva zemědělství) zavazoval, že po následujících 20 až 25, popř. 30 let nebude v dohodě uvedené pozemky používat (tj. व्यवlastňovat/zestátňovat) pro účely pozemkové reformy, zatímco majitelům na oplátku se často dostávalo práva prodat určitou výměru

ze záboru propuštěné nebo v něm i ponechané půdy ve vlastní režii, bylo jim slíbeno vyplácení náhrad za zestátněnou (vyvlastněnou) půdu ve s nimi domluvených lhůtách atp. Z hlediska tzv. církevních velkostatků se této problematiky dotýkají např. písemnosti o nabytí velkostatku Blatno u Chomutova Arcibiskupstvím pražským výměnou za část velkostatku Rožmitál pod Třemšínem nebo písemnosti o nabytí statku Javorná Kolegiátní kapitulou sv. Kosmy a Damiána ve Staré Boleslavi. Vydaná rozhodnutí SPÚ o dalším setrvání určitých nemovitostí v záboru, popř. protokoly o jednání s jejich vlastníkem a dohody s jejich vlastníkem obsahují údaje o výměře těchto nemovitostí a nezřídka i údaje o příslušných katastrálních územích a často též parcelních číslech těchto jednotlivých nemovitostí. Je z nich tudíž možno zjistit, které nemovitosti vlastnila církevní instituce a instituce náboženských společností (většinou hlásící se ke katolické církvi, tj. arcibiskupství, biskupství, kapituly, farnosti, řády, kláštery a kostely atp.) v době, kdy byla 1. pozemková reforma přerušena, resp. ukončena.

- *Písemnosti o přidělu nemovitostí v rámci 1. pozemkové reformy* církevní instituci nebo instituci náboženské společnosti, což jsou především usnesení soudů, přidělové listiny a rejstříky přidělů. Podle dosavadních zjištění bylo např. v k.ú. Kárané přiděleno záduší děkanského kostela v Čelákovcích 25,14 arů, a značný soubor nemovitostí věnoval majitel velkostatku Tachov JUDr. Alfred Windischgraetz Kongregaci sester sv. Karla Boromejského.
- *Písemnosti vlastníků nemovitostí*, které oni sami ze své vůle zaslali SPÚ či IX. odboru MZe a z nichž plyne, že část nemovitostí jim ponechaných zcizili církevním institucím či institucím náboženských společností. Stalo se tak v případě velkostatku Kunštát, který jeho dědička, členka řádu Kongregace těšitelek božského srdce Ježíšova, věnovala na jaře 1939 této kongregaci.
- *Podkladové písemnosti*, které SPÚ či IX. odbor MZe používaly pro provádění pozemkové reformy, což jsou např. oceňovací elaboráty nemovitostí, mapy, plány, skici a především v archivním souboru Státní pozemkový úřad – dodatky (neuspoř.), Praha v kartonech č. 247 až 253 uložené „karty velkostatkářů“, které, ač nejsou úplné, obsahují abecedně podle jmen/názvů majitelů řazené přehledy o průběhu 1. pozemkové reformy na jednotlivých velkostatkách vypracované pro úřední potřebu SPÚ.

Ústřední ředitelství státních lesů a statků, Praha: Fond Ústřední ředitelství státních lesů a statků, je velmi rozsáhlý a různorodý, avšak na základě dosavadních výsledků cílených rešerší pro úřady i fyzické a právnické osoby lze předpokládat, že pro řešení naprosté většiny žádostí o šetření podle zákona č. 428/2012 bude nejpřínosnější především jeho inv. č. 941 (sign. Ž 1610) a v něm kartony č. 752 až 938, protože obsahují písemnosti s údaji o převodu především lesních pozemků do vlastnictví státu v letech 1948 až 1950 v rámci revize pozemkové reformy podle zákona č. 142/1947, resp. podle zákona č. 46/1948. Protože v souvislosti s těmito převody pozemků do státního vlastnictví byly rušeny národní správy zavedené na podniky církevních institucí a institucí náboženských společností obhospodařujících ony převáděné polní a lesní pozemky, je dokonce vysoce pravděpodobné, že pro řešení vskutku jen malé části žádostí podaných podle zákona č. 428/2012 nebude nutné v tomto fondu vyhledávat písemnosti, neboť zprávy o rušení národních správ a převodu pozemků do státního vlastnictví obsahují soupisy pozemků, živého a mrtvého inventáře atd. s uvedením, komu byly přiděleny, či zda byly ponechány původnímu majiteli. V kartonu č. 910 se však dosti paradoxně nacházejí písemnosti o přidělu 8,5 ha podle zákona č. 46/1948 v roce 1951 Farnímu úřadu v Chudenicích na základě rozhodnutí KNV v Plzni. V případě, že ve výše uvedené signatuře nebude nalezen očekávaný druh a počet písemností, bude ovšem nutné prozkoumat i další signatury, protože jednotlivá ředitelství státních lesů a statků byla pověřována výkonem národních správ. V inv. č. 642 (sign. B 1575) karton č. 209 se např. nacházejí písemnosti o zrušení národních správ statků Maltézského řádu a o jednáních o pachtu těchto statků podnikem Státní lesy a statky na léta 1948 až 1950, dále též písemnosti o snaze evangelické církve augsburského vyznání o směnu jí náležejícího zbytkového statku Myslibořice za jiný zbytkový statek.

Náboženská matice (součást fondu Zemský úřad Praha): Ve fondu Náboženská matice se nacházejí hlavně pozemnostní archy, podchycující vlastnictví pozemků a budovy jednotlivých farních úřadů (far, kostelů, filiálních kostelů). Řazeny jsou abecedně dle jednotlivých diecézí, většina materiálu pochází z období před 2. světovou válkou a netýká se převodů nemovitého majetku (podchyceny hlavně příjmy a vydání, případně závazky farních úřadů). Dále jsou zde uloženy materiály k církevním řádům týkající se převážně financí (viz přiznání příjmů a vydání jednotlivých klášterů, roční hlášení na formulářích – někde až do roku 1949).

Náboženská matice (dodatky): Jedná se o nezpracovaný materiál většinou z období od roku 1950, kdy probíhala akce VK (vyklizování klášterů), až do 90. let minulého století, kdy došlo k odškodnění řeholníků a řeholnic. Spisy jsou částečně roztrženy podle církevních řádů a jejich klášterů (řazení místně) a částečně je třídění provedeno věcně (stejný druh dokumentů týkající se jednotlivých řádů je uložen společně – např. schovací smlouvy a depozitní listy na majetek předaný různým institucím). Spisový materiál zahrnuje též doklady (zejména z 50. a 60. let) k likvidaci majetku zrušených mužských a ženských řádů a k jeho následnému převedení prostřednictvím Náboženské matice na nové uživatele. Nemovitosti tehdy přebíraly darovacími smlouvami finanční referáty příslušných ONV a ostatní hodnotný majetek (obrazy i jiná umělecká díla, nábytek, hudební nástroje, knihy apod.) obdržely galerie, muzea, knihovny, archivy aj. státní organizace na základě schovacích smluv uzavřených s těmito institucemi. Ve spisech řazených jak místně, tak věcně, je uloženo i velké množství soupisů movitého majetku převáděného od zrušených řádů a jiných subjektů spravovaných Náboženskou maticí (nadace, církevní semináře atd.) na státní instituce (viz depozitní listy) nebo likvidovaného prostřednictvím družstva Charita (část bohoslužebných předmětů předána farním úřadům, část prodána nebo zničena). Z většiny těchto soupisů však nelze zjistit původního vlastníka, neboť předmětné movitosti jsou podchyceny jen zevrubně či souhrnně. Ojedinelé se v materiálech fondu NM-dodatky nacházejí spisy k nemovitému majetku nadací a jeho výkupu podle zákona č. 46/48 nebo starší dokumenty z období před 2. sv. válkou k různým církevním nadacím, většinou z území Moravy, kde jejich majetek spadl pod tehdejší Moravsko-slezský náboženský fond. Je možné, že se i v materiálech jednotlivých řádů vyskytují dokumenty k převodům nemovitého majetku na základě zákona č. 46/48, což z důvodu nezpracování předmětného fondu nelze prozatím s určitostí zjistit.

Správa zůstatkové podstaty země České: Ohledně církevního majetku se zde nacházejí doklady k hospodaření (tj. pronájmy, koupě, prodeje) s farskou a zádušní půdou kostelů, nad nimiž měla v minulosti patronát země Česká. Spisový materiál je z období let 1949-1953.

Zemský úřad Praha – zemědělsko-lesnické oddělení: Materiály k církevnímu majetku se zde vyskytují jen ojedinelé. Pokud nebyly postoupeny podle podacích listů referátu III-1a z roku 1945 nově zřízenému oddělení III-NS nebo III-PK (obě nová oddělení jsou součástí referátu pro pozemkovou reformu

a jejich spisy jsou uloženy ve fondu Zemský úřad Praha – ZNV – referáty: dopravní, průmyslový, pro pozemkovou reformu, pro vnitřní osídlení a správu nepřátelského majetku, smíšená komise pro zjišťování a oceňování válečných škod), nelze příslušné dokumenty nalézt, neboť ke spisům referátu III-1a nejsou k dispozici ukazatelé ani jiné pomůcky. Spisy ostatních referátů zemědělsko-lesnického oddělení ZÚ Praha (viz III-2a, XII-6 atd.) obsahují jen doklady obecné povahy (např. k lesní službě dohlédací a zalesňování, živelním pohromám a proplácení škod, různé směrnice k inventarizaci lesů nebo ke zřizování lesních referátů u nově zřizovaných KNV).

Zemský úřad Praha – církevní, nadační a školské oddělení: V tomto fondu jsou uloženy materiály k církevnímu majetku především z let 1945 až 1948, a to ve spisech referátu I-3c (lze hledat v ukazatelích podle míst), který měl od roku 1948 označení XVIII-1. Dále je dle inventáře k fondu v kartonu č. 25 uložen materiál z roku 1930 k pozemkům Metropolitní kapituly u sv. Víta (i tržové smlouvy) a v kartonech č. 31 až 33 materiál z let 1918 až 35 k pozemkovým záležitostem Kláštera benediktinů v Břevnově (pro vše dříve věcně příslušný referát 7A). V kartonech č. 89 až 107 jsou uloženy spisy referátu I-3c z let 1945 až 1948, mezi nimi např. ke konfiskaci dominikánského kláštera v Litoměřicích nebo cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě (zde i rozsáhlý materiál řešící národní spolehlivost řeholníků německé národnosti – viz spis č. 2460/48 v kartonu č. 107), ke konfiskaci církevní půdy ve Varnsdorfu, k majetku kongregace Dcer Božské Lásky, ke konfiskacím a zrušení patronátu církevního majetku nebo k majetku zrušených náboženských obcí. K mnohým spisům ze zmíněného období jsou připojeny i písemnosti ze starší doby, jako příklad uvádíme materiály k objektům bývalého františkánského kláštera a kostela Skalka u Mníšku pod Brdy (viz spis č. 642/45 a další cca od roku 1934 v kartonu č. 100) nebo k pozemkovým převodům v k.ú. Dobřichovice z majetku Křížovníků s červenou hvězdou (viz spisy č. 329/47, 330/47 a 332/47 s písemnostmi cca od roku 1941 v kartonu č. 100 a 101). Materiály k majetku nadací (i církevních) z období 1945 až 1948 lze nalézt ve spisech referátu I-3c, který byl společný i pro církevní záležitosti. Od roku 1948 řešilo záležitosti nadací oddělení XVIII-2 a spisy toho se týkající jsou uloženy v kartonech č. 207 až 226.

Zemský úřad Praha – dodatky: V tomto fondu jsou písemnosti týkající se církevních majetků v kartonech č. 96 až 102.

- karta č. 96: Pražské arcibiskupství, velkostatek Dolní Břežany a Sovinky – soupis majetku, pronájem pozemků aj materiál (období 1938 až 1947)

- *karton č. 97: Pražské arcibiskupství, velkostatek Rožmitál pod Třemšínem – seznamy pozemků, inventáře zařízení, posudky o stavu lesního hospodářství (období 1930 až 1931)*
- *karton č. 98 až 101: Diecéze Hradec Králové – záležitosti far, včetně soupisů movitého a nemovitého jmění, řazeno dle míst (období 1946 až 1949)*
- *karton č. 102: Prodej a pronájem benefičiálních pozemků v různých místech (1937 až 1947). Kláštery a duchovní řády – prodej a koupě pozemků, trhové smlouvy, plánky parcel aj. majetkoprávní záležitosti (období 1934 až 1938). Metropolitní kapituly – prodej pozemků, trhové smlouvy (období 1937 až 39).*

Zemský úřad Praha – ZNV – referáty: dopravní, průmyslový, pro pozemkovou reformu, pro vnitřní osídlení a správu nepřátelského majetku, smíšená komise pro zjišťování a oceňování válečných škod: V tomto fondu jsou uloženy písemnosti o zavádění národních správ podle dekretu č. 5/1945. Vzhledem k tomu, že institut zavedení národní správy podle § 3 uvedeného dekretu byl využíván po 25. únoru 1948³ pro zbavení možnosti vlastníků rozsáhlejších majetků vykonávat většinu svých vlastnických práv spojených s vlastněními průmyslovými, zemědělsko-lesnickými a obchodními podniky, což bývalo předstupněm pro následné znárodnění zestátněním zákony č. 114/1948, č. 115/1948, č. 118/1948, č. 119/1948, č. 120/1948, č. 121/1948, č. 123/1948, č. 124/1948, č. 126/1948 a vyhláškami č. 116 a č. 117/1948, Sb. z., popř. zákony č. 185/1948 a č. 311/1948 nebo pro združstevnění podniků pod nátlakem a rovněž pro potřeby postupu podle zákonů č. 142/1947 a č. 46/1948, jsou v tomto fondu uloženy písemnosti o stavu majetku při zavádění, vedení a i rušení národních správ jednotlivých podniků, včetně zemědělských a lesních podniků, tj. statků, včetně soupisu jejich pozemků a mrtvého živého inventáře a ostatního vybavení. Při vyhledávání písemností pro potřeby šetření pro žádosti podané podle zákona č. 428/2012 je sice nutné provádět rešerše v celém časovém období, které zahrnuje tento fond, tj. v letech 1945 až

3 K problematice vzniku institutu národních správ obecně nejnověji Kuklík, Jan, ml.: *Znárodně Československo, Od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha 2010, s. 144–150. K uvalování národních správ na větší pozemkové majetky v letech 1945 až 1946 Dufek, Pavel: *Restituce šlechtických velkostatků v Čechách po druhé světové válce*. In: Hazdra, Zdeněk – Horčíčka, Václav – Županič, Jan (ed.): *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*. Praha 2011, s. 323–338.

1949, lze však oprávněně předpokládat, že většina relevantních písemností se nalézá v kartonech obsahujících spisy z let 1948 a 1949.

Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu, Praha: V tomto fondu jsou písemnosti vzniklé činností okupační moci v letech 1939 až 1945. Hlavním záměrem okupační moci, jak tyto písemnosti ve svém souhrnu dokládají, bylo získat co možná největší množství půdy pro užití v rámci nacistické osídlovací politiky v protektorátu či alespoň omezit možnosti jejích odpůrců mařit její záměry. V tomto fondu lze tudíž nalézt písemnosti o uvalení vnučených správ (Zwangsverwaltung) na nemovitosti, resp. podniky je obhospodařující, nebo o vyvlastnění nemovitostí, přičemž v obou případech bývalo většinou pečlivě zaznamenáváno, kterých nemovitostí a kterých právnických či fyzických osob se tato opatření týkala, a též písemnosti československých soudů a úřadů prohlašující tato opatření za nulitní. Vzhledem k dikci dekretu č. 5/1945 a právnímu postavení církví a náboženských společností nelze vyloučit, že písemnosti s výše uvedenými údaji bude možno považovat za doklad vlastnictví příslušné nemovitosti církví či náboženskou společností, a to i v případě, že do 25. února 1948 nebyla explicitně zrušena národní správa oné nemovitosti nebo její vlastnictví státem, vzniklé na základě dekretu č. 12/1945 či dekretu prezidenta republiky z 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy č. 108/1945 Sb. z. a n. Ve fondu je možno bez větších potíží vyhledávat písemnosti vztahující se k jednotlivým lokalitám, protože inventář má velmi podrobně a pečlivě zpracovaný místní rejstřík.

Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě a jeho dodatky včetně odd. I-3e, dále nezpracovaná část (býv. fond Studijního ústavu MV č. 114); Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu (býv. fond Studijního ústavu MV č. 110), Praha; Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě, Praha (býv. fond Studijního ústavu MV č. 109); Sippenamt für Böhmen und Mähren (dříve Rodopisný úřad), Praha: S výjimkou většího množství materiálů týkajících se církevních nadací a fondů, které jsou uloženy v archivním fondu Úřad říšského protektora, je v uvedených souborech vesměs uložena jen drobná korespondence v jednotlivých záležitostech církevního majetku, např. pozemků Olomouckého arcibiskupství. Tyto obsahově skromné materiály by měly být dohledávány až při řešení konkrétních případů, níže jsou proto zmíněny jen některé z nich. Ve fondu ÚŘP jsou uloženy kartotéky (místní a věcné) k nadacím a stipendiím v protektorátu odkazující na konkrétní spisy

jednotlivých nadací a stipendií, které obsahují zejména „Dotazník pro nadace i fondy na základě nařízení šéfů civilních správ u vrchních velitelů armádních skupinu III a V z 26. a 27. března 1939 týkající se zákazu volného nakládání s majetkem organizací“. Dotazníky přináší podrobný výčet veškerého majetku dané nadace či fondu, včetně majetku pozemkového.

- *kartony* č. 1268 1289: v nich jsou kartotéky, využitelné především místní, řazené podle německého názvu obce;
- *kartony* č. 1290 až 1507: v nich jsou spisy jednotlivých nadací a fondů řazené věcně, např. církevní nadace (P-Ps 72), církevní fondy (Pv-72). Je v nich možno hledat podle odkazů z místních kartoték;
- *kartony* č. 1508 až 1541 obsahující poválečné přihlášky nadačního majetku včetně původních zabavovacích výměrů či výčtu majetku konkrétních nadací a fondů. V materiálech však naneštěstí není v podstatě možné hledat, protože nemají žádnou kartotéku a jsou záhadně řazeny podle správců nadací, např. farních úřadů nebo škol. K případnému využití by musely být nějakým způsobem uspořádány a sepsány.
- *karton* č. 270, sign. I-1a 1332 se ve složce nazvané v inventáři „Církevní záležitosti“ mj. nachází korespondence z r. 1941 týkající se biskupského statku Chrlice u Brna.
- V části fondu ÚŘP – býv. fond Studijního ústavu MV č. 114, v sign. 114-5/27 je uložena poměrně obsáhlá složka písemností týkající se německé pozemkové politiky a činnosti Pozemkového úřadu, mj. také korespondence ÚŘP s Pozemkovým úřadem ze srpna 1939 vztahující se k převedení statku Kunštát do majetku Kongregace sester Těšitelek Božského Srdce Ježíšova (něm. Schwester von der Krankenpflege Armer), s čímž okupační moc nesouhlasila nebo dopis olomouckého arcibiskupa říšskému protektorovi z října 1939 pojednávající o zavedení vnucené správy na pozemky Olomouckého arcibiskupství.

Ministerstvo školství, Praha: Vzhledem ke kompetencím Ministerstva školství, k nimž patřil i dohled nad církvemi a náboženskými společnostmi, je v tomto fondu množství písemností i o vlastnictví jednotlivých církevních institucí a institucí náboženských společností, ovšem spíše se tyto písemnosti týkají souhlasu státu se zcizením nemovitostí, než jejich obhospodřování či nabývání.

Ministerstvo zemědělství I, signatury A-Z, Praha: V tomto fondu je možno se v jednotlivých signaturách setkat s písemnostmi týkajícími se vlastnictví majetku

církvemi a náboženskými společnostmi, v sign. P 2915, kartonu č. 1431 pak se složkou obsahují materiály o církevním majetku z let 1931 až 1940.

Ředitelství státních lesů a statků Praha: Pod inv. č. 124/3 se v kartonu č. 158 nachází plán přidělování polností a lesů zákona č. 147/1947 na léto 1948, v němž jsou jmenovitě uvedeny i velkostatky patřící církevním institucím.

Státní úřad pro věci církevní:

- *karton č. 10* obsahuje písemnosti o evidenci církevního majetku a písemnosti s údaji o zemědělské půdě podléhající výkupu podle zákona č. 46/1948 Sb., soupis veškerého jmění všech církevních a náboženských společenstev podle zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností ze 14. října 1949, č. 218/1949 Sb. a oběžníky SÚC z let 1949 až 1951. Dále jsou v něm písemnosti vypovídající o tehdejších majetkových poměrech církví a náboženských společností a o právních a úředních úkonech spojených s vlastnictvím majetku jimi, tedy nájemní smlouvy, např. žádost Ministerstva národní obrany o uzavření některých kostelů a jejich přeměnu na skladovací prostory, návrhy SÚC na další dispozice s některými církevními objekty v pohraničních okresech, směrnice Ministerstva financí pro likvidaci majetku církevních řádů a kongregací, záznamy o vyklizování kostelů v zakázaném pásmu, přehled o údržbě církevních budov v roce 1950, záznamy z porad Hospodářsko-správního poradního sboru pro církevní majetek z roku 1947), záznamy o přidělování církevních objektů pro veřejné účely, sdělení o právní povaze majetku církví a náboženských společností, návrh na demolici církevních objektů v pohraničí, statistický regulativ SÚC pro statistickou činnost organizací v působnosti SÚC, výklad pojmu „výnos nemovitého církevního majetku“ atd.
- *kartony č. 89–91* obsahují písemnosti s údaji o církevních spolcích, tedy jejich seznamy, zprávy o činnosti, sdělení o konfiskaci majetku spolků, hlášení o stavu jmění, spolkové nadace, návrhy na jejich likvidaci, stanov a změny stanov aj.

Ministerstvo školství a kultury – církevní odbor: Ve fondu jsou uloženy písemnosti církevního odboru Ministerstva školství a osvěty z let 1945–1949, tedy církevní agendy ministerstva před vznikem SÚC, i písemnosti o majetkoprávních záležitostech církví v tomto období. Dále se v něm nacházejí písemnosti církevního odboru nově zřízeného Ministerstva školství a kultury,

který převzal agendu zrušeného SÚC, z let 1956 až 1967. Z majetkoprávních záležitostí jsou v něm však pouze jednotliviny, nutno se domnívat, že spisy majetkoprávní povahy nebyly dosud do Národního archivu předány a že spousta písemností spojených s jeho činností je pravděpodobně uložena v rámci fondu Náboženská matice (dodatky) ve 3. odd. Národního archivu. Rovněž jsou v něm uloženy obecné písemnosti o majetkoprávních záležitostech a o dispozicích s církevním majetkem v letech 1957 až 1959 a zlomek agendy týkající se majetku nekatolických církví, který je zařazen do spisů těchto jednotlivých církví.

- *karton č. 18* (a jednotliviny v dalších kartonech) obsahuje písemnosti o majetku římskokatolické církve a majetkoprávním vyrovnání se zahraničím (Nizozemím, Rumunskem, Rakouskem), o správě nemovitostí Vatikánu nacházejících se na území ČSSR, o rozpuštění Matice svatohostýnské a vypořádání jejího majetku, o předání bývalého kapucínského kostela do užívání ŘKC, Prodej domu kostelní jednotě pro zbudování a udržování kostela a kláštera karmelitského v Brně (1956-1963); a jednotliviny dohledatelné pod jednotlivými diecézemi.
- *karton č. 25* obsahuje písemnosti Československé katolické charity z let 1956 až 1964: převody nemovitostí, žádosti o přidělení, kupní smlouvy, vypořádání závazků ČKCH a Náboženské matice, převody movitého majetku na ČKCH; žádosti o přidělení tohoto majetku.
- *karton č. 30* obsahuje krom jiného zlomek písemností o majetkoprávní agendě Náboženské matice z let 1956, 1957, 1959, 1961 a 1965.
- *kartony č. 32 a 33* obsahují písemnosti o majetkoprávních záležitostech řády a kongregací.

Ministerstvo školství a kultury – ostatní odbory: Například pod sign. 41 se nachází složka Pozemková reforma a církve, v níž jsou písemnosti jak k revizi první pozemkové reformy, tak k tzv. nové pozemkové reformě.

Ministerstvo kultury ČSR/ČR – Sekretariát pro věci církevní: Celkově lze říci, že přes množství registů uvedených v inventáři se ve fondu nacházejí spíše jednotliviny k majetkoprávnímu vývoji po roce 1967, které však v daných případech mohou mít značnou důležitost. V případě rešerše o majetku nějaké určité církve či náboženské společnosti lze očekávat vždy pouze nález jednotlivin, avšak značné důležitosti, proto je nutné prozkoumávat archivní pomůcky a soupisy tohoto fondu.

- *karton č. 21 (část) a karton č. 22* obsahují písemnosti o majetkoprávních záležitostech různých církví, tedy žádosti církví o vrácení majetku, rozborů právního postavení majetku církví, návrh na převod národního/státního majetku církvím, písemnosti spojené s činností Náboženská matice, tj. darovací smlouvy, převody majetku církví a náboženských společností, evidence, kategorizace a zabezpečení církevního majetku z let 1967 až 1988.
- *karton č. 105* obsahuje složku „Ekumenická rada církví ČSR“, v níž jsou písemnosti majetkoprávních záležitostech – žádosti a jednání o přidělení prostor, a dále záznamy o jednání s Církví československou husitskou.
- *karton č. 131* obsahuje zčásti písemnosti vztahující se ke katolické církvi, resp. majetkoprávní záležitostem s ní spojeným, tj. žádosti katolické církve o navrácení majetku z let 1967 až 1969, písemnosti o Československém domě v Jeruzalémě z roku 1988 a dále jednotlivé majetkoprávní spisy v rámci diecézí.
- *karton č. 149* složka „Česká katolická charita“ obsahující písemnosti majetkoprávních záležitostech: převody nemovitostí, darovací smlouvy z let 1971 až 1987.
- *karton č. 159* (a následující kartony) obsahuje písemnosti týkající se majetku řádů a kongregací (část), především pak majetku ženských řeholí, tj. obecné zprávy, žádosti řádů o navrácení majetku z let 1968 až 1969, záznamy o majetkových převezech majetku jednotlivých kongregací. V dalších kartonech jsou majetkoprávní spisy i pod jednotlivými řády.
- *kartonu č. 194* písemnosti o majetku Církve bratrské;
- *kartonu č. 198* písemnosti o majetku Církve československé husitské;
- *kartonu č. 210* písemnosti o majetku Československé církve evangelické;
- *kartonu č. 218* písemnosti o majetku Evangelické církve metodistické;
- *kartonu č. 227* písemnosti o majetku Pravoslavné církve;
- *kartonu č. 232* písemnosti o majetku Rady židovských náboženských obcí;
- *kartonu č. 238* písemnosti o majetku Řeckokatolické církve;
- *kartonu č. 243* písemnosti o majetku Starokatolické církve.

Fond Ministerstvo zdravotnictví: Protože zákon č. 428/2012 Sb. ruší znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní dle zákona o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní a o začlenění a správě konfiskovaného lázeňského majetku z 6. května 1948 č. 125/1948 a také zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů dle zákona o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a o organizaci státní ústavní léčebné péče z 3. srpna 1948 č. 185/1948 Sb.,

může být tento fond potenciálně velmi významný. V odboru Majetkoprávních záležitostí ministerstva se totiž nacházejí i písemnosti dokládající majetkoprávní jednání na základě zákona č. 46/1948 Sb. týkající se církví, především majetku církevních sociálně zdravotních institucí a ústavů sociální péče, které byly provozovány jednotlivými řády a kongregacemi (celkem ve dvou kartonech).

Úřad předsednictva vlády: Obsahuje zápisy ze schůzí vlád, jednání o změnách v majetkoprávní držbě církevních nemovitostí, písemnosti vztahující se k proplácení náhrad za majetek zabavený církevním institucím a institucím náboženských společností v pozemkových reformách a především jednotlivá relevantní usnesení vlády týkající se majetku církví a náboženských společností, resp. jejich institucí.

Fond národní obnovy: Ve fondu se nacházejí materiály spojené s uplatňováním zákona o vojenských újezdech z 16. června 1949 č. 169/1949 Sb., který se mnohdy dotkl také církevních nemovitostí, a dokumenty k majetkoprávním přesunům církevních nemovitostí, ze kterých byla v době okupace vytvořena vojenská cvičiště. Rovněž v něm jsou písemnosti o vyvlastnění církevního nemovitého majetku (budov, klášterů apod.) ve „veřejném zájmu“.

Ministerstvo průmyslu: V prezidiálních písemnostech se nacházejí mj. záznamy o poradách k majetkoprávním vztahům církevních institucí, o znárodnění podniků různých oborů – dřevařských, kovozpracujících závodů, hotelů atd.

Ministerstvo vnitřního obchodu: Ve zpracované řadě tohoto fondu se nacházejí písemnosti o zavádění a rušení národních správ v jednotlivých podnicích; vedle hotelů též v textilních a dřevařských závodech, dále hlášení o předpokladech znárodnění a doprovodný materiál k nim.

Ministerstvo financí – vládní zmocněnec: Úřadu vládního zmocněnce byly zasílány materiály jednotlivých znárodněných firem, od drobných po větší, zprávy o rozsahu znárodnění, balance apod., proto lze v tomto archivním souboru nalézt i materiály o znárodnění/zestátnění jednotlivých firem a podniků provozovaných církevními institucemi a institucemi náboženských společností.

Československé závody dřevozpracujících, Generální ředitelství, n.p., Praha:

V tomto fondu jsou uloženy písemnosti o zavádění a rušení národních správ a o celém proces znárodnění podniků dřevozpracujícího průmyslu: pil, nábykářských firem, výroby hudebních nástrojů apod.

Ministerstvo zemědělství – VI., VII., IX. odbor: Uvedeným odborům MZe byla dána kompetence provádět pozemkové reformy po roce 1945, resp. 1948. Proto lze v archiváliích pocházejících z jejich činnosti nalézt o zestátňování/znárodnování nemovitostí církevních institucí a institucí náboženských společností.

Ministerstvo zemědělství – JZD, Ministerstvo zemědělství – Hlavní správa státních statků; Československé státní statky, n.p., Praha, Ministerstvo státních statků a Ministerstvo lesů a dřevařského průmyslu: V této skupině archivních fondů jsou dokumenty k majetkoprávnímu vývoji nemovitostí (mj. i církevních), které byly převzaty státem v rámci pozemkových reforem a zákonů s nimi souvisejících, a to především po roce 1948.

Ministerstvo potravinářského průmyslu a Ministerstvo výživy: V těchto fondech jsou uloženy písemnosti týkající se převodů jednotlivých podniků tohoto rezortu na československý stát, tudíž tam lze nalézt i doklady o převodu podniků náležejících církevním institucím a institucím náboženských společností.

Ministerstvo zemědělství – restituční dodatky: V tomto fondu jsou pouze drobné jednotliviny týkající se restitucí majetku.